This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

Digitized by Google

Digitized by Google

(Briz)
NPZ
Digitized by Google

Digitized by Google

LAS
VENJANSAS DEL REY PERE.

Digitized by Google

ALTRAS OBRAS PUBLICADAS PEL MATEIX AUTOR.

Lo coronel d' Anjou, novela.
La Masia dels amors, (2.ª edició) poema en XII cants.
Lo llibre dels ángels, (2.ª edició).
Flors y violas, aplech de rimas premiadas.
Lo brot d' achs, » »
Lo fill dels héroes.
Lo llibre dels noys.
Alazarch, romans histórich.
Cansons de la terra, (3 volums), cants populars catalans.
Calendari catalá, (del any 1865 á 1873).
Míreya, traducció en vers.
Las set baladas.
Lo llibre dels poetas, (cansoner del segle XII al XVIII).
Jardinet d' orats, (manuscrit del segle XV).
Ausías March, obras d' est poeta. (acabada la edició).
Lo llibre de les dones, de Jaume Roig. (reimpresió).
Lo Gay saber, periódich literari (anys 1868 y 69).
La creu de plata, drama en 3 actes.
Bach de Roda, » » »
Las malas llengas, » » »
Miquel Rius, » » »
Qui s' espera 's desespera, (monólech).

Digitized by Google

LAS VENJANSAS

DEL REY PERE.

RIMAS

DE

FRANCESCH PELAY BRIZ.

BARCELONA:
ESTAMPA DE LO PORVENIR,
á c. de Medina, Tallers 51.
MDCCCLXXII.

Digitized by Google

REPAIR No. 6

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
419840
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
R 1908 L

ES PROPIETAT.

Digitized by Google

À FREDERICH MISTRAL.

Com á penyora, d' antiga, ferma y lleal amistat, al primer poeta de Provenza, dedica aquest llibre, lo darrer dels versificadors catalans.

F. P. BRIZ.

2 Agost de 1872.

PHILBRICK - JUL. 03 35 CTS.

Digitized by Google

Digitized by Google

CAP DE REY.

Digitized by Google

Digitized by Google

CAP DE REY.

PREMIADA AB MENCIÓ HONORÍFICA, EN LOS JOCHS FLORALS DE 1871.

I.

Missatger que vens d' allí,
així 't donga Deu salut
com me digas de Mallorca
totas las novas que 'm dus.

¿Quinas rahons ha donat
lo trepitjador de furs,
per fer creure als homs de pro
que jo so 'l vil y ell lo just?

Digitized by Google

Lo sempre llarch en prometre,
mes sempre en lo donar curt
¿qu' ha fet en aquellas terras
qu' ab tanta d' amor jo vull?

—Mala nova, rey en Jaume,
es la que d' En Pere 'us duch.
Aquell jardí qu' era vostre,
ja tè novell amo avuy.

Las vilas se 'n son passadas,
los castells ó 'ls han retut
ó per la pò' aconcellats
han donat entrada al furt.

Dins la Seu de vostra vila,
allí ricament conduyt,
ha fet predicar condempnas
contra vos, rey malestruch!

Dels missatges del Sant Pare
no n' ha fet ell cas ni d' un.

Digitized by Google

Ha bescantat vostra vida
ab llabis trémols d' enuig.

Y ha jurat pèl nom que porta
y per la espasa que du,
que de vos ni vostres fills
la corona será pus.

Envers Montpeller s' atansa,
de gent lo segueix bon munt.
Perpinyá li ha obert las portas
apres d' un combat molt dur.

Los camps tots los deixa rasos,
ceps y olivers cáuhen junts,
no hi fa mes mal la tempesta
quan ab sos flagells s' hi ajup.

Rey En Jaume, vostres homes
lassos estan ó retuts.
Ja es finit lo temps per lluytas;
per pregá' us queda 'l temps curt.

Digitized by Google

—Bon cavaller, es de bades
volé' amollir son cor dur;
primer l' aiga estobaria
á la pedra que l' escup.

—A voltas lo sol treu cara
quan lo tró encara retruny.
—Per un altre pregaria
pera mí ni 'n se, ni puch.

La meva sanch s' hi rebetla;
ab tot frenarė 'l seu bull:
li parlarė. Mes si altívol
y sense rahò 'm rebuj',

llavors seguesca la guerra
y de son cap al damunt
caiga la sanch qu' ell escampi
de la ambiciò sols mogut.

Rey de Mallorca ne sò
y ho serė á fins que cluchs

Digitized by Google

la mort que fa temps que 'm volta
me vinga á deixar los ulls.

Tinch encara forsa al cap.
per corona poder dur,
si per cas la de rey perdo
cenyirė la de Jesús.—

II.

Ni de concells, ni de tractes
En Jaume profit n' ha tret,
en un poble de montanya
lo seu conyat lo 'n te prés,

que presó n' es pèl qui havia
tot un regne vasall seu,
lo tenir de viure á dintre
d' un vilatge montanyés.

Com que á Manresa 's migrava
son conyat, per gran mercé,

Digitized by Google

que se 'n 'nès á viure á Berga,
ben vigilat á permés.

De las terras qu' eran seuas
sols un recort Jaume 'n tè:
quan lo rey Pere d' ell parla
ni menys l' anomena rey.

Primè' *'l que fou rey* li deya,
ara l' apella no mes,
En Jaume lo de Clarensa
ó be lo de Montpeller

Conciròs ell se passeja
y ab lo cor replé de fel
esguardant las altas cimas
per entremig dels marlets.

De sopte sos ulls se clavan
fixament en un indret,
y per sobre de sa cara
del goig hi apunta 'l vermell.

Digitized by Google

Per la costa avall se 'n vènen
molts peons y caminers;
si las senyas no la enganyan
de bona nova son seny.

Ja descolcan sota 'l mur,
ja n' entran dins del castell:
aixis ab la testa nua
li parla 'l cap de tots ells.

—Si voléu fugir, n' es hora.
Lo sol que s' está ponent,
si 'ns seguíu ara, demá
vos tornará á trobar rey.

Puigcerdá 'us obra las portas,
la Cerdanya s' alsa en pes;
eixiu del cau que ja es hora
de fer travallá' 'l coltell.

Lo Rosselló ne fa seua
la causa que vostra n' es;

Digitized by Google

los de Tolosa 'us ajudan,
los de Provensa tambè.

Lo Sant Pare será vostre,
tambè ho será lo Francés.....
—¿Y 'ls de Mallorca? pregunta
ab angoixa 'l presoner.

—Quan vejan per sobre 'l mar
negrejar vostres baixells,
s' alsarán com un sol home
escalfats pèl ardiment,

qu' allí al rey Pere es un' ombra
y un' ombra no posa arrels.
—¿Qué no hi ha prou sanch versada
qu' encara 'n vols versar mes?

—Com mes teya en la llar crema
la xardò' del flam mes creix.
—Lo cos descans me demana.
—Al combat vos durá 'l seny.

Digitized by Google

—Ma destra ha perdut la forsa.
—La lluyta rejoveneix.
—Sens diners, no hi ha soldadas.
—Senyor, ningú 'us posa preu.

Venim á oferius' la destra
y fins la vida també,
per or no la donaríam
que no havem nat merçeners.

—Sols espera 'l conyat nostre
que Nos contra ell nos alsem,
perque 'ns ha prés la corona
y 'ns vol pendre 'l cap també.

—Si 'us du á la mort vostre fat,
també de morí' 'n sabrém.
Si 'l cadafalch nos espera
pujémhi clars y serens:

la llivertat qu' assí 'us prenen
la trobaréu dalt del cel;

Digitized by Google

si teniu fe en l' altra]vida
lo morir no 'us doldrá gens.

III.

—Lo Sant Pare en mí no hi pensa,
lo Francés me deix tot sol,
la Cerdanya tinch perduda,
perdut tambė 'l Rosselló;

per ser forá á casa meva,
tant se val cercar la mort.
Las hosts ja son acampadas,
totas ellas en bon lloch.

Si aquesta refrega perdo,
de demá no veurė 'l sol;
cavallers, es la darrera,
no 'us caldrá fėushi de nou.—

Axís á sos faels parla
en lo plá de Lluchmajor

Digitized by Google

aquell que de tot Mallorca
quelcom dia lo rey fou.

Apres ab esguart qu' entela
l' alé calitjòs del dol,
á son car fill, axò diu,
passantli la má pèl front.

—Mon car fill, ja som á vetlla
d' un fat trist ó d' un fat dòls.
Lo capvespre d' avuy dia
ho será de vida ó mort.

Del accert qu' avans teníau
en lluytar dintre camp clos,
avuy, pus ha vingut l' hora,
vostre bras arméu de nou.

Heu de venjar nostra ofesa,
de vostra mare la mort
de mon regne las despullas,
de mon cos la greu presò.—

Digitized by Google

Y l' infant li deya:—Pare,
quan es ben encés lo foch
no cal ventarlho de bades:
tinch bras, tinch coltell, tinch cor.

La brusanta sanch que corra
per las venas de mon cos
ve d' un rey que no savia
lo qu' era aná' á reculons.

Si 'l primer Jaume fou brau,
lo darrer no sab qu' es por...—
Y mentres aixís parlavan,
á sas veus ne trencá 'l só,

de la batalla faresta
lo pus enardit ramor.
¿La refrega es comensada
qui 'n será lo guanyador?

Digitized by Google

IV.

En Gilabert de Centellas
á dins de la tenda está
escribint al rey en Pere
de la gesta 'l desenllás.

Mentres clohía la lletra
que l' ha de dur una nau,
á la tenda un almugáver
á poch á poch s' hi es ficat.

Polsòs du 'l pel de la cara,
lo coltell tot sagnantat,
esborancada la vesta,
lo ret mig desfet al cap.

—¿Que no té n' han dat la paga?
¿Qué vols? ¿Qué cercas? ¿Qué fas?—
Axó li diu En Centellas,
axís li respont lo brau.

Digitized by Google

—La soldada me l' han dada;
mes no la que 'm so guanyat.
—¿T' han donat menys que á ne 'ls altres?
—L' han dada á tothom igual.

—Essent aixís ¿per qué véns?
—Perqué content no 'n sò pas.
—¿Los pactes, no se 't cumpleixen?
—Es que fas mes del pactat.

—Per servir al rey se 'us dòna
un sou que no es gens escás.
—Cent diners mes jo voldria,
y 'l rey no me 'ls pot negar.

—Sí cent diners se 't donessen
molts foran descontentats.
—Cent diners ja podéu darme,
descontent no n' hi haurá cap.

Lo servey que vinch de ferhos
no 's paga d' or ni ab un sach;

Digitized by Google

la corona del rey Pere
un cent per cent ha guanyat.

Donéume 'ls diners, Centellas
que ben be 'ls val aquest cap. —
Y al dir aquestas paraulas
un cap á terra hi rebat.

Los cent diners se n' emporta
lo dels cabells enretats.
Centellas desclóu la lletra
y això hi posa al cap d' avall.

«Senyor rey, ja tot es nostre :
tinch del rebetle lo cap.
En la lluyta nafrat queya ;
un dels nostres l' hi ha tallat.»

Digitized by Google

Digitized by Google

LO BARBER DE VALENCIA.

Digitized by Google

Digitized by Google

LO BARBER DE VALENCIA.

—

PREMIADA AB LA FLOR DE TARONJER, Á VALENCIA
L' ANY 1871.

I.

Bona matinada
la del dos de Maig.
Trompas y tabalas
sonan carré' avall;
guaytan las donzellas
per los finestrals:
es que 'l rey hi passa
tot enjoyellat,
es que 'l rey s' endressa

Digitized by Google

cap á son palau;
de l' esglesia torna
ben apesarat.
Malas novas corren,
de pitjors n' hi haurán.
Párlas' de la pesta
que comensa ja.
Perçó han fet pregarias
á la Catedral;
perçó 'l rey En Pere
n' ha matinejat.

No es encar la pesta
lo que fa mes mal.
Los Units gobernan
tota la ciutat.
Cada trench d' aubada
faltan alguns sachs
á la llarga pertxa
qu' en la Sala hi ha:
si á la nit vint eran,
al matí no tants,

Digitized by Google

plens de carn humana
corren riu avall.
Diuhen si es justicia
que 'ls Units ne fan.
Si al rey Pere ho contan
se n' escruixirá,
Mes per cert se dona
que be prou qu' ho sab,
que lo qui 'ls ensaca
du 'l front coronat.
Mes ¿com sospitarne
pot ningú jamay
de qui tots los resos
sab de cap á cap?
¿de qui á las esglesias
tots los jorns hi va?
No ha fet ell cap obra,
gesta, guerra, ó pau,
que ajuda no haja
á Deu demanat.
Ara de Mallorca
quan ne va arribar,

Digitized by Google

ans de que á Valencia
n' adressés lo pas
va pujar, sens galas,
dalt de Montserrat;
va penjar, sens fressa,
sota aquellas naus,
tres vaixells de plata
del millor que 's fa:
per son be resavan
dins del clos sagrat,
fentne greu dejuni,
llatzerant sas carns,
tretze que la vida
d' hermitá ne fan,
de las aspres penyas
en los pichs mes alts.
¿Quí sospitaria
d' home consemblant?
Tot això son llengas
que li volen mal.
Cosa es sapiguda
que no 'n faltan may.

Digitized by Google

¡Si no fos qu' ho jura
per los llibres sants,
qui de la infantesa
sempre l' ha tractat!
Diu aquest, qu' En Pere
no es un rey tan sant:
que si va á l' esglesia
po' es qui l' hi fa anar:
qu' ab la creu disfressa
lo seu cor malvat;
que sa veu tan dolsa
del Dimoni es art;
que 'l voler del poble
no se 'l sab guanyar,
la meytat dels nobles
no l' estiman pas.
Tot aixó assegura
fins molt mes encar,
qui de la infantesa
sempre l' ha tractat.
Lo qu' es cert que 's migra;
gasta mal posat;

Digitized by Google

moltas nits las passa
sense 'ls ulls clucar.
Sempre guayta enrera,
sol no hi va pas may,
perque de Valencia
no se 'n fia pas.
Lo servey que 'l volta
se 'l coneix ja d' anys;
mes, ab tot, tremola
la que li vindrá;
de diadas negras
ja 'n sent prop lo baf.
Ja han parat las trompas
y tambė 'ls tabals:
trist dins de la cambra,
sol, s' está sentat;
sembla que s' escolti
lo qu' están parlant
dugas donas vellas
baix son finestral.
Diuhen si al cap vespre
no s' estará en pau,

Digitized by Google

per carrers y plassas
prou s' hi correrá;
mes ho diuhen vellas
que no 'u saben clar,
de las sevas ditas
no se 'n pot fer cas!

II.

Al capvespre dringa
la que hi ha á la Seu,
la campana grossa
d' oració fa 'l seny.
Pels carrers travessa
gros pilot de gent.
Qui ls' capdella y guia
n' es un qu' es barber.
Del rabal ne venen,
al palau van ells.
Grossa ramor mouhen,
cridan pels carrers.
¿Quina es la que 'n passa?

Digitized by Google

¿Si es que será cert
lo qu' han dit las vellas
y ha sentit lo rey?
L' avalot augmenta
y l' esglay mes creix.
Al palau s' endressan:
no 'ls fa por l' arquer
que á la porta vetlla
la salut del rey.
Lo portal engolan
tots los davanters
y 'l primer que hi passa
lo festiu barber.
A las cambras altas
han trobat los reys;
ella tota groga,
ell mig tremolench,
los seus ulls de rabia
quasi son vermells;
mes com que d' escorta
molt faltat se 'n veu,
fa la rialleta

Digitized by Google

un si es no es.

—¿Qué voldríau? diuslos
tot manyagament.

—Nos han dit, rey Pere,
que molt trist estéu.
Ne venim nosaltres
per divertiments.
Trompas y violas
moltas ne portem.
Ballarem las dansas
que 'us agradin mes.
Vos, senyora regna,
se que 'us anyoréu,
ab los jochs y festas
passa milló 'l temps.
Ballaréu un rato
ab lo senyor rey.
Ballarém nosaltres
ara, aquí mateix.
Mestres, amaníuvos;
sónin esturments.—

Digitized by Google

Pren una donzella
lo festiu barber
sala amunt rumbeja
sa parella ab pler:
fa mig pas enrera,
gira lo peu dret
tot ab cerimonia
com un palauher,
tot seguint la cobla
que son art entent.

Mentrestant que dansa
topa 'ls senyors reys,
que tots dos ne ballan
mes que siga ab greu.

—Senyor rey, ¿de veras
vos nos deixaréu?
Si 'u prenéu á bonas,
vos darè un concell.
No deixéu la vila
fins qu' ho vulga 'l temps.

Digitized by Google

Una cansò vella
que de xich conech,
diu qu' anarsen' prompte,
cosa es de mal seny:
que malhaja sia
qui se 'n vaja en sech,
sens tastar las unglas
á ne l' esparver.
Colomet no fugis
que no hi ets á temps.—

Dona mitja volta,
gira lo peu dret.
Paran las violas,
callan esturments.
La senyora regna
fadigada seu.
S' acabat la dansa
del palau del rey.
Torna á eixir á plassa
lo tropell de gent,
mentres qu' ab veu prima

Digitized by Google

y ab un ayre vell
canta, tot anantsen
lo festiu barber:
«Colomet no fugis
que no hi ets á temps.»

III.

Trista recordansa
la del dia vint.
¡Ay! pobre Valencia
lo teu fat es trist,
lo teu cel es térbol,
térbol y esblamit;
ni un aucell hi passa
de matins á nits;
ni las flors se badan
ab aquell dalit
que los camps fa alegres
y 'ls jardins bonichs.
Dins tos murs hi finan
molts de tos vehins.

Digitized by Google

Malaltía estranya
ne hi ha fet son niu,
si huy cent hi cauhen
demá 'n mort mes pich.
Lo qui avuy l' agafa
l' endemá no es viu;
no li valen metges
si se 'n pot servir.
Los que ferho poden
ja han eixit de dins,
prou ne sortiria,
si ho poguès fe' així,
lo senyor rey Pere
que á malgrat hi viu;
mes no vol que 'n surti
lo Concell d' Units,
sense que 's renovin
pactes molt antichs.
Las rahons son llargas,
mes que no 'l desig
que d' eixir de vila
terra enllá fugir,

Digitized by Google

te lo rey En Pere
ja mig malaltís.
Llarchs li son los dias,
mes encar las nits:
dorm tan pocas horas,
passa tal neguit,
que li ha dit lo metge
que li cal sortir,
que si en vila 's queda
corra gros perill.
Per això s' abaixa
al Concell d' Units,
per això demana
tractes tot humil.
Lo que 'ls Units volen
dat los es pla y llis.
Fan las escripturas,
firman los capdills;
lo sagell hi posa
tot alegre 'l vis.
De pensar qu' es lliure
se li aixampla 'l pit.

Digitized by Google

Com que n' es capvespre
sortirá al matí.
La que mes dormia
n' es aquella nit.
Cap Terol envia
son servey reduit.
Quan lo jorn clareja
ja ha fet molt camí.
La ciutat ne guayta
tot irat, no trist,
mentres barbotega
des del llavi endins:
—Ja vindrán las tornas,
t' has de penedir.
Borrará l' espasa
lo que la má ha escrit.
Ara tens la pesta
que t' es gran nemich,
d' altra se t' espera,
fes que torni aquí.
Pedra sobre pedra
no ha de quedar dins,

Digitized by Google

ne farè aixecarhi
las forcas á mils
y faré que hi dansi
aquell ballarí
qu' á palau pujava
sent ja negra nit.
Veurém si 's recorda
d' aquell cant antich
quan la corda estrenyi
lo seu coll rohí.

IV.

Los noranta dias
ja llurs sols han post,
altres tants ne passan
de mes cru recort.
Ja de Çaragoça
n' han fugit tots dos,
per allí la pesta
tambè ha dat son tom.
Camí avall se 'n venen

Digitized by Google

entran á Terol,
ell, ple d' esperansa,
du ben ampla 'l cor;
ella, enmalaltida,
ja no es d' aquest mòn.
Fugen de la pesta
qu' es en altres llochs,
com Terol n' es lliure
tornan á Terol.
L' endemá de serhi
ja hi ha hagut dos morts.
De Terol se n' ixen:
surt ab ells la cort.

N' es lo de Exerica
ple 'l camí de pols.
Portan la llitera
quatre forts minyons.
Dins hi jau la regna
galtas y front groch,
sense colò' al llavi,
ple lo cor de dol.

Digitized by Google

Jau tota estirada
sense dir cap mot,
closas las parpellas,
tot deixat lo cos.
Tots los que la portan
van mig morts de por.
Prop de la llitera,
trist y baix lo front,
dalt d' un mul fa via
frare confessor,
mentres dalt d' un altre
diuli unas rahons
un tot vestit negre
metge de la cort.

Molt mes endarrera
dalt d' un poltro roig
parla 'l rey En Pere
ab lo brau En Lop
qui per nom de casa
du de Luna 'l nom.
Parla 'l rey En Pere

Digitized by Google

del que ferne vol
quan dins de Valencia
puga aixecar pols;
mes com n' es murada
y 'ls de dins son forts,
prou ha de costarli
lo junyirla al jou.
Du també á la vora
altres homs de pro:
En Roger de Loria
y son frare Anfòs,
y En Bernat Cabrera
home de pit fort.
Tots los que 'l companyan
s' han guanyat bon nom
en tota Valencia
y en tot l' Aragò.

Molt mes endarrera
van seguint las hosts:
unas van alegres,
altras nc 'ls ve á tom;

Digitized by Google

mes qui cobra 's lliga:
totas cobran sou.

Entran á Exerica
y la regna 's mor.
Fantli sepultura,
résanli oracions.
Viu lo rey En Pere
retirat y sol.
Uns diuhen que plora,
no 'u créuhen pas tots:
deixa 'ls llampants trajos
se 'n vesteix de dol;
fa resar las missas
ab los ciris grochs.

Passan quatre dias,
que li semblan molts,
y colcant son poltro
que du negres flochs,
camí ral enfila
dret cap á Sogorb.

Digitized by Google

¡Ay pobre Valencia
se t' acosta 'l jou!
Plorarás sanch viva
pels quatre cantons;
contarás los dias
pèls mes crus dolors;
si 'ls vells furs te prenen
no 'n tindrás de nous;
llivertat que servas
la perdrás d' un cop;
los teus murs de pedra,
tornarantse pols;
las tevas campanas
serán metall fos;
golas qu' ara viuhen
tastarán son doll.
¡Ay Valencia, plora,
se t' acosta 'l jou!

V.

Te lo rey sas tendas

Digitized by Google

en lo millor punt;
des de dins Valencia
véuse lo drap cru
que li 'n dona l' ombra,
que li 'n da aixapluch.
De sa blanca tenda
dret al cap d' amunt
son penò hi rumbeja
ferm en pal groixut.
Quatre mes lo voltan
tots prou coneguts,
lo del de Muntesa,
lo del brau En Uch
y 'l d' En Lop de Luna
qu' es lo mes temut.
Tambė 'l d' Exerica
sos colors y llu.
Bregas y barrejas
fántsen' un gros munt;
de tastar miserias
pochs ne son dejuns.
Dins la vila hi crian

Digitized by Google

per la fam conduyts,
tota lley de plagas,
mals vinguts de lluny.
Blat ja no se 'n troba:
tot es d' aiga aixut.

¿S' obrirán las portas
closas fins avuy?
Lo Concell dels lliures
que defensa 'ls furs
¿ne baixará velas
al reyal enuig
perque l' agarroti
de camas y punys?

Si las portas s' obran
no 'u fa cap poruch;
qui del tot las bada
del nemich als ulls
n' es la fam traydora
qu' als mes braus ajup.

Piera y Magensola

Digitized by Google

son al ral vinguts.
Ab lo rey En Pere
han conversat junts.
Pactes se 'n firmavan
en malhora y punt:
sagellats ne quedan
quan s' han convingut.
Tres son la reservas
que 'l rey Pere escull.
Confiscar los propis
dels que son difunts
si de bens y armas
contra ell han fet us.
No salvar la vida
de cap dels vençuts
com estat ne sia
de sa servitut.
Que los generosos
no sigan tinguts
ni de pena lliures,
ni de mort segurs,
y tampoch uns altres

Digitized by Google

(prou son un bell munt)
que del butxí déuhen
deixá' 'l coltell mus.
Que donats li sigan
tota lley de furs;
que de tots ell puga
fer qualsevol us.
No son pas bons tractes
que son massa durs.
Durs ó no, 'ls que 'ls pactan
no 'n fan pas rebuig.
Be pitjors serian
si triguessen pu.
Ja es entrat en vila;
ja s' ha estret lo nus
que Valencia trista
á sa gola du.
A mes de vint nobles
vida 'ls ha retut
y de pobressalla
n' ha escanyats bon munt.
A En Dalmau Cruilles

Digitized by Google

li ha dat metall fus;
á d' altres los membres
los hi estripan muls.
Dels Units no 'n queda
per recort ni un.
De llivertats vellas
lo foch ne fa fum.
Lo butxí ni un' hora
pot aclucá' 'ls ulls,
li escassejan cordas,
lassos te los punys!

Mes d' un cop al dia
lo rey Pere surt,
va á contar las forcas
per si queda un buyt,
sempre per omplirlo
te la presò á punt.

Una tarda hi portan
á un barber xaruch
tot habillat negre

Digitized by Google

d' un burret damunt.
Tróbal lo rey, Pere
fa deturá 'l ruch,
mentres al que hi colca,
riolers los ulls,
diuli:
—¿No 't recordas
d' un jorn malastruch?
Una cansó vella
vas cantarme tú.
La cansó aixis deya
prou ne sò segur.
«*Que malhaja sia*
«*qui, avans d' hora, fuig*
«*sens tastar las unglas*
«*del esparver... ó duch...*»
Ara quan arribis
á n' allí hont se 't du,
podrás dí', als que trobis
dels que son difunts,
que l' esparver cria
forts y puntxeguts

Digitized by Google

esparons qu' estripan
al qui llest no fuig.
Barberet, bon viatje.
Si trigá' he pogut
no dirás que m' haja
jo oblidat de tú.
Tens la corda nova
y es flamant lo fust.
Si complert tú fores,
ser mesquí no vull.
Ala, avant, camina
que lo temps es curt.—

Lo butxí camina
y al barber se 'n du.
Al bell cap d' una hora
ja 'l barbé' es difunt.
¡Ay, lo rey En Pere,
Deu del cel es just!

Digitized by Google

L' INFANT EN JAUME.

Digitized by Google

Digitized by Google

L' INFANT EN JAUME

I.

TINDRÁ de pendre ma filla
tan si vol com si no vol,
y si á mos desigs se nega,
haurém de posarlo á jou.

Puig que Deu de mascle 'm priva,
puig qu' aixis m' ho dicta 'l cor,
ella será qui goberni
mes que raqui á l' Aragó.

En malhora 'l germá nostre,
aquest qu' es tan rey com nos,

Digitized by Google

aquest que dintre mos regnes
arbora nemich penò,

de aqueix mon desig sol plányes',
res me fa á mí si se 'n dol;
d' haverlo fet llochtinent,
me raca d' ánima y cor.—

Aixis va lo rey En Pere,
nomnat *Cerimoniós,*
amunt y'avall de la cambra
parlant ab enuig tot sol,

tenint un llibre en sa dreta
ab un dit entre 'ls fulls clos,
y ab l' altra ma de sa barba
crespant lo pel curt y roig.

«*Si sens fill lo rey afina*
»*será son succehidor*
»*lo mes prop germá qu' ell haja...*»
clar en lo llibre está aixó.

Digitized by Google

Per gran sort per homs de lletras
lo dupte será resolt:
si per cas me fos contrari
son juhí...—diu y neguitòs,

lo llibre deixant, s' acosta
al finestral poch á poch.
La campana lo mig dia
ne senya ab cla' y pausat so.

En lo pati 'ls patges jugan
dels llebrers trencant la son,
llebrers que cargolats jauhen
á redòs prenent lo sol.

L' arquer que 'l portal vigila
lo cap ne gira de cop
y 'ls ulls clavant al defora
s' arramba per ferne lloch.

De juristas y de nobles
n' entra llarga professó.

Digitized by Google

Lo rey al darrera 'ls vidres
quan los véu ja 's posa groch.

—¿Si serán bonas novellas?
¿Si 'm será oposat son vot?
Si per cas me 'n fos contrari,
se 'n penedirán be prou.—

Per l' escala amunt ja pujan
ab ayre cerimoniós.
Un camarlench los espera;
dret al rey 'ls porta á tots.

Quan de parlarhi sortian
gran nova ne sab tothom:
«l' infanta ne será regna,
pels savis ja es cas resolt.»

Be se 'n troban que se 'n planyen;
no se 'n planyerán de nou.
Mes d' un quan ne sap la nova
ja la plora á la presò.

Digitized by Google

II.

L' infant Jaume al se' á Tortosa
troba 'ls carrers plens de gent;
la ciutat tota guarnida
ab franca alegría 'l reb.

La rebuda no l' estranya
pus sab que se li vol be;
una cosa 'l maravella
y es trobarhi un cavaller,

cavaller que, si memoria
no li flaqueja, 'l tinguè
á las corts de Çaragoça
assentat al costat seu.

Cavaller que del rey Pere
tenia encárrech segret,
encárrech qu' ell lo sospita
si be no 'l sap prou de cert.

Digitized by Google

Cavaller qu' aixis que 'l troba
li diu ab manyaga veu:
—Mon senyor lo rey en Pere
m' envia en son nom d' exprès.

No estranyéu, infant En Jaume,
si á Tortosa no 'l trobéu,
á Barcelona 'l retenen
principals y greus afers.

Que vingáu en ma companya
de pregáus' tinch manament:
si per mí deixéu guiarvos,
jo 'us ho fio, 'l trobaréu.

De la vila que 'us galeja
ben rebéune las merçés,
al castell ja se 'ns espera,
al castell si 'us plau, anem.—

Y son poltro tira enrera
y al infant Jaume segueix,

Digitized by Google

mentres crida 'l poble: «Visca!»
al compás dels esturments.

Del castell dins d' una cambra
hi ha una taula ab rich servey,
ab viandas assaboridas
y vins dolsos del terrer.

Es la vila qui festeja;
l' infant agradós ho reb.
Fadigat de lluny arriba,
sols un beyre de vi béu.

L' endemá dematí 's lleva
y á Tortosa tot trist deix:
lo camí de Barcelona
neguitòs y callat pren.

A la primera posada
malaltía estranya 'n sent:
sent que 'l pols li va depressa,
lo visatge 's troba encés.

Digitized by Google

Ja se 'n gira als que 'l segueixen
y ab veu planyívola 's queix.
Cavaller, qu' aprop lo porta
li respon manyagament:

—No tingáu po' infant en Jaume
qu' aixó no será pas res:
es la pena del viatge
la que 'us posa malament.—

III.

Malaltís l' infant arriba
y á tothom se li fa estrany
que vinga sols ab un patge
y encara de molt pochs anys.

Lo servey qu' ell ne portava
á Tortosa 's va quedar;
lo servey qu' allí prenia
era tot del seu germá.

Digitized by Google

Sols un patge li deixavan
jovenet de molt pochs anys
y encara ab prechs y paraulas
dolorosas pel infant.

Tantost n' es á Barcelona
molt s' agreuja lo seu mal,
de las festas y alimarias
no 'n fa gens ni gayre cas.

Tantost al palau arrriba
ha demanat reposar.
En sa cambra al llit s' ajeya:
llit de mort per ell será.

Lo metge l' ha anat á veure
y n' ha eixit tot capficat.
Ab lo rey ha fet sentada,
quan ha deixat al infant.

—Senyor rey, trista es la nova,
lo malalt no n' eixirá.

Digitized by Google

Te la sanch enmatzinada
y 'l verí que hi du es mortal.—

Esglayat queda 'l rey Pere,
despres romp en un gros plant;
mes las llágrimas que versa
no li farán gayre mal.

IV.

Groch l' infant al llit reposa
ab los ulls esmortuits,
lo seu patge prop d' ell resa,
plorant, als peus d' un sant Crist.

De la porta de la cambra
lo drap s' arrebossa un xich
y per la escletxa que 's bada
lo rey Pere esguarda á dins.

Poch á poch al llit s' acosta,
lo malalt ne fa un sospir.

Digitized by Google

Lo patge que se 'n mig gira
veu lo rey y llansa un crit.

—Patge, patge no t' espantis
si á ton amo á veure vinch.....
Si 'l germá tu 'm despertessis
te 'n faria penedir.

Lo repós dels que pateixen
no convè trencarlo 's diu.....
—¿Jo repòs?, murmura en Jaume;
no 's reposa ans de morir.—

—¿Qui de morí' 'us enrahona?
Lluny ne sou: restéu tranquil.
—Germá meu, lo qui m' ho deya
may ha estat fals en lo dir.

—¿Es potser un servent vostre?
¿Potsè' 'l metge es qui ho ha dit?
—Es lo cor lo qui m' ho deya;
veu del cor no pot mentir.

Digitized by Google

—No penséu aytal en Jaume
qu' això deixa las y trist.
Vos morir! Si sou tan jove!
No 'us crech en semblant perill.

No vulláu morirvos ara
que de mullerarme vinch.
Jo desitjo que 'us conega
la que 'l llit déu partí' ab mi.

Se que molt vos desplavia
lo véurem privat de un fill.
Vull que Deu 'us servi 'l viure
per ser d' un heréu padrí.

—Las angunias que jo sento
vos privarán d' est desig.
—No tothom malalt ne fina.
—Mata á tothom... lo verí.

—Germá! Infant!... Eixas paraulas!
¿Malament ho hauré sentit?

Digitized by Google

¿Ne sou cert?.. No. ¿Qui 'u faria,
si, tothom 'us vol, aqui?

Mes si vos aixó creguesseu,
si fos cert, aixó qu' heu dit
mereix un cástich terrible.....
No hi haurá perdò per mi.

Ha de ser un servent vostre.....
y sols un patge teniu.
—Rey en Pere, si jo moro
cap mes cos cal fer morir.

No cerquéu, entre 'ls que 'm voltan
servintme ab coral desig,
als qu' han escampat las ánsias
de la mort dintre mon pit.

Potser tenen mes alsaria.....
Potser van ab vestits richs.....
Si son nom voléu saberlo
Deu del cel 'us lo pot dir.—

Digitized by Google

Diu l' infant, y surt en Pere
de la cambra esfarahit;
veu al cavaller á fora
y á son encontre al punt ix.

Y tot anant á sa cambra
ab veu baixa aixó li diu:
—Cavaller l' infant delira,
lo que diu no 's pot sentir.

Vigiléume be á son patge
que resa al peu del Sant Crist.
Si l' infant gota li parla.....
que 'us diré... ja prou he dit.

V.

Camí ral tot sol ne petja,
dret á Valencia fa cap.
¡Ay patge si 't coneguessen
no hi arribarias pas!

Digitized by Google

N' ha deixat á Barcelona
quan lo duyan á enterrar.
Ab gran pompa 'l soterravan
com infant en clos sagrat.

Casar ha vist al rey Pere
ab una de Portugal:
prou déu á la cerimonia
l' haver pogut escapar.

Una lletra du amagada
dins lo folre del calsat.
Ay! si per cas li trobessen
prou li rodaria 'l cap.

Mes que no li fos trobada
no se 'n lliuraria pas:
perçó 'l cercan dins la vila
per recons y per forats.

—Si per cas te sorprenguessen,
no te la deixes robar:

Digitized by Google

primer, patge, te la menjas;
deixártela pendre, may.—

Sagrament lo patge feya
y 'l sagrament complirá.
Sens deixar cap nit en vaga,
sens repós va caminant.

De Valencia es á la vora
y Valencia li es sagrat.
La lletra que du amagada
prou la llegirá en Ferran.

Y plorant entra á Valencia,
plorant se 'n va á ne 'l palau
y flectant genolls en terra
la lletra dona al infant.

«Mon Ferran, trista es la nova
»que 'l missatger te durá,
»mala mort me n' ha vinguda
»d' un cavaller deslleyal.

Digitized by Google

»A Tortosa verí 'm davan
»y á Barcelona he finat.
»Ab la mort meva 'l rey Pere
»créu á la Unió matar.

»Germá meu, tu vius encara,
»visquent tu no morirá.
»Ay de tots, si ell ho lograva,
»prou foran del rey esclaus!

»Al patge que 't du la lletra
»no 'l deixes desamparat.
»Jo com á fill me l' estimo,
»com á fill l' estimarás.

»Missatgers del rey en Pere
»no 'ls miréu de bon ull may,
»en los llavis verí hi portan,
»perçó matan fins besant.»

En Ferran de dol vestia;
á Valencia tot son plants:

Digitized by Google

á Barcelona las festas
de tres jorns no paran may.

Ne festejan á la nuvia
qu' ha vingut de Portugal:
casament qu' ab morts comensa
de bon fruyt no 'n dará cap.

L' endemá de ser casada
ja algú l' ha vista plorar
y quan lo marit li parla
se n' allunya tremolant.

Es que 'l rey ha fet un somni
que l' ha glassada de sanchs,
ha parlat del infant Jaume.
¡Valgam Deu! ¿qu' haurá parlat?

Deu del cel, tu que regeixes
la inmensitat dels espays,
á l' ánima del rey Pere
¿quin trist recò li has guardat?

Digitized by Google

EN DALMAU CRUILLES.

Digitized by Google

Digitized by Google

EN DALMAU CRUILLES.

PREMIADA AB LA FLOR DE TARONGER A VALENCIA L' ANY 1873.

I.

PELS encontorns de Nadal,
A dins la sala del Concell
aplegats están los homes
que han gosat fer cara al rey.

No es per ferli rebetlía
si n' han tret penons al vent,
no es per fer greuje á la vila
que han clos portas y rastrells.

Es qu' en Pere 'ls trepitjava
y ells no volen besar peus,

Digitized by Google

es que aquell dels furs se 'n reya
y que 'ls serve volen ells.

Pels encontorns de Nadal,
dins la sala del Concell
aplegats están los homes
que han gosat fer cara al rey.

A la paret hi ha un San Crist
dessota un doser vermell,
ab quatre ciris que hi creman
y uns Evangelis oberts.

Per en mig de las motlluras
del taginat que fa creus,
penja una corda de cánem
que ab son cap lo trespol bes'.

Mes amunt hi ha la campana
que als Units crida ab sa veu:
mala nova porta sempre
que 'l batall bat sas parets.

Digitized by Google

Aquella nit ha fet fressa
y perçó están en Concell
en Roiç lo de Corella,
y n' Estorn y en Pons Soler,

y juristes vells y joves,
tots de nomenada y pes,
los uns pels cabals que tenen,
los altres pel estament.

Quan las vespras ne sonavan
ja 'n venia lo darrer,
n' es en Dalmau de Cruilles,
lo quin mes por ne fa al rey.

Quan ell entrava á la cambra
en Joan Sala dú la veu,
lo qu' eix ne te de sabut
en Dalmau te de valent.

—Ara ve de Çaragoça
de versar sanch á pleret:

Digitized by Google

son germá ja es mort, y diuhen
que' en sa mort ell hi sap be.

Tretze nobles se hi penjaren,
en presò encara n' hi ha mes;
las presons d' aquella terra
vos dirán lo nombre d' ells;

mes si be la sanch ne corra
no perçó está satisfet;
vol venjarse de Valencia,
y perçó á Valencia vè.

¿Qué farem, amichs, si truca
als portals que clos havem?
¿Quina resposta fariam
si 'ns endressa parlament?

Nostras forsas son minvadas,
y los companys foraners
no poden trencar del setge
lo cordó que aquí 'ns reté.

Digitized by Google

Mala fi fassa qui porta
contra nos tals aparells,
mala fi qui dú en las venas
en lloch de sanch, verí y fel.

Diu que vol venjar los greujes
de quan fon nostre algun temps.
Nostres furs que alhors jurava
ara diu que á cremals ve.

Vol fer runa de la vila
sembrantla de sal despres (*).
Vol penjar adalt dels arbres
tanta gent com puga haver.

Molts cavallers l' acompanyan,
de pions encara mes;
allunyar aytal congoixa
això sols pot ferho Deu.

(*) Erem d' enteniment que la ciutat fos cremada y destroida é arada de sal, per tal que jamay persona no hi habitás. *(Cró. del rey Pere IV.)*

Digitized by Google

¿Ay Corella qué fariau?
¿Qué fariau vos, Soler?
Lo concell que 'l cor vos dicte
que 'l dongáu prompte convè.—

Aixís parlava en Joan Sala
ab los llabis tremolenchs:
aixis en Dalmau Cruilles
li respon ab ull encés.

—Mala lliga ha fet la terra
ab aquest de qui parlem.
¿Quin pecat hem fet nosaltres
que 'ns lo donga Deu per rey?

¿Com podrá ser que bo sia
qui ha occidat dos germans seus?
Recordéus del de Mallorca (*),
que finá prou malament.

(*) En Jaume de Mallorca era cosí del rey Pere y al ensemps conyat. Finá en lo pla de Lluchmajor ahont en lo fort d' una brega un almugáver li llevá 'l cap despres de mort.

Digitized by Google

De las Corts de Çaragoça
ja ni 'n vull quasi fe esment;
mes penséu que l' infant Jaume,
noble cor, brau cavaller,

quan se va asseure en las Corts
dos butxins haguè aprop seu
per matarlo si gosava
contra 'l rey alsar la veu (*).

Penséu en tot quan pot ferne,
tot pensant en lo qu' ha fet.
Si lluytem y Deu nos deixa,
com á soldats morirem.

Si ab ell nos fiquem en tractes,
mort de lladre 'ns fará fer.—
Açó dit, Dalmau s' assenta.
Aixís respon en Soler:

(*) Nos ordenam que Pere Ximenez de Pomar y En Gonzalo de Castellví estiguessen als peus del dit infant por ço que si ell se movia desordenadament vers Nos, que lo matassen. *(Cró. del rey Pere IV.)*

Digitized by Google

—Quan lo cos es flach , la vida
es raquítica també.
Nostras forsas de minvada
n' están ja fa prou de temps.

D' Aragó mals vents arrivan ,
en eix regne hi fan mals vents...
Nostras arcas ja son buydas.
—Mes no las veynas dels çers.

—Nostres cors ja defalleixen...
—Los vostres serán , no 'l meu.
—Nostres ulls la forca oviran.
—Perque als combats son esquerps.

—Dalmau , vostre cor ofega
lo que vos dicta lo seny.
—Seny y cor abdos me dihuen
que avans d' entregarns al rey ,

val mes morí' en bona lluyta
brandant coltell de bon tremp ,

Digitized by Google

que no, penjar d' una corda,
del butxí sota dels peus.—

Aquestas cruas paraulas
aturdeixen lo concell;
pero 'ls mes tractes demanan,
y 's resolt tractá' ab lo rey.

Ja s' ha fet la sort per sebre
qui será lo missatger.
De cumplir be son ofici,
aquest ja fa sagrament.

De la cambra tots se n' ixen,
en Dalmau es dels darrers.
Quan la porta aprop tenia
s' ha topat ab en Soler.

Ja la corda li senyala
que á plom penja apropet seu,
y axís ab veu aspre y forta
perqué ho senti algú á mes de ell,

Digitized by Google

li diu :—Soler , jo 'us prometo
que ab aqueixa tracte hauréu :
recordéus de mas paraulas,
mes que 'n sia 'l recort greu ;

vostre sol se 'n va á la posta ,
no veuréu pas l' any novell ,
ne tindréu collar de corda
ja que dur collar voléu.—

II.

Si la vila s' es donada ,
ell hi ha entrat dalt de cavall
ab molt rica companyia ,
ab mantell tot d' or brodat.

A la Seu ha resat missa :
¡Valgam Deu qui va á resar !
Quan la missa ne s' finida
des la trona ha predicat (*).

(*) Costum era en lo tal rey fer estas prédicas segons ell mateix ho conta en sa crónica: aixis ho feu també en la seu de Palma, en la esglesia de Sant Salvador de Çaragoça, en l' esglesia de Santa Maria en Argilers y moltas altras.

Digitized by Google

Quan predica el rey en Pere,
las imatges dels altars
ne sembla que s' escruixeixen,
com si fos l' esprit del mal.

De la Seu á sa ral cambra,
hont ja l' están esperant,
ab las mans agarrotadas
dels Units los pus triats.

Bona cara 'ls fa quan entra,
millor cara un pich sentat,
lo mig riure te en los llavis,
quan los comensa á parlar.

—Malifets, se 'n duhen pena,
criminosos heu estat:
vostre crim mereix tres cástichs,
coltell, forca ó be cavalls.

No diréu que sò mesquí
si la pena 'us faig minvar.

Digitized by Google

¿Tots sou nobles? Per honrarvos ,
y , es poch , seréu escapsats.

Mes á tú, vell, que me esguardas
fit á fit y dret lo cap ,
jo 't conech ja fa molts dias,
malas nits m' has fet passar.

Pels teus fets, si t' occidava
donante á famolenchs cans ,
si 'l verí de mort soptada
en tas venas empeltás ,

ningú may te 'n planyería ,
pus tothom lo que has fet sab.
Del passat prou me 'n recordo ,
pus d' esment jo no 'n sò escás;

mes com huy joyòs me sento
y no 'm vull aspre mostrar ,
tu mateix tríat la pena
de las tres qu' he nomenat.

Digitized by Google

—Per no veure al qui ara miro
qualsevol pena 'm plaurá :
totas tres son bonas portas
per aná' á la llivertat.

Si jo fos com qui m' escolta
tant poruch com poch lleyal,
la mes dolsa triaria
qu' es la d' esser escapsat ;

mes com tinch brau pit encara ,
si 'l cabell blanqueja ja ,
qualsevol cástich, en Pere ,
ó, si voléu, tots plegats.

Que 'l butxí 'm pose la corda ,
que 'l coltell me llevi 'l cap
y que mos membres s' estripin
ab la forsa dels cavalls.

De la mort y de la angoixa
ja may ne sò fet molt cas :

Digitized by Google

si la mort haguès temut
no hauria esposat mon cap.

Ja sabéu lo que jo penso,
lo que vos plasca fassáu.
—La clemencia vol que tries,
la lley no vol pas triar.

—¿La clemencia? ¡Lley...! En Pere,
la lley ja es morta... Finá
quan vos ab l' eina que al cinto
la por vos hi fa portar,

nostres furs y privilegis
heu no fa gayre estripat.
La clemencia va concloure
quan al mòn 'us van llansar.

Preguntéuho al rey en Jaume,
preguntéuho á son infant,
als nobles de Çaragoça,
á vostre segon germá,

Digitized by Google

als butxins de vostres regnes,
de las tombas al fret jas,
y tots vos dirán, rey Pere,
tots y totas al plegat

lo que 's torna la clemencia
quan passa per vostras mans.
—¡Oh Dalmau...! ¡oh Dalmau! Tria.
Créume, fesho, no 't doldrá.

—Cap mercé de vos vull rebre,
mes que al ferho 'm vinga dany.—
Lo rey se mossega 'ls llavis
y respon barbotegant:

—Pus que tú no vols fer tria,
seré jo 'l qui triará,
seré jo qui 't donga l' esma
per trobar la eternitat.

A senyalat cavaller
fi senyalada li cal.

Digitized by Google

Tinch recort de que vau fondre,
ja fa temps, mol temps enllá,

una campana molt grossa
per vostres afers capdalts.
Si 'm quedava la campana,
no senthi vosaltres, cas

per mí fora de conciencia
quedarme 'l que no 'm pertany.
Pus qu' en vida es estat vostra,
morts y tot vostra será.

Jo farè que la despenjen
y que 'n fassan fus metall;
un glop cada hu de vosaltres
ans de morí' engolirá (*).

En Dalmau... ¿qué? ¿T' escruixeixes?
No será de por. Tú ray

(*) Ni hach alguns als quals fou donat á beure de metall de la campana de la Unió que havien feta.....; perque fo justa cosa que aquells que l' havien feta fer, beguessen de la liquor de aquella com fon fosa. *(Cró. del rey Pere IV.)*

Digitized by Google

que de la mort y s' angoixa
jamay 'n has fet gayre cas.

—¿Por? May.
—¿Que 't conmóu, llavoras?
—Que m' horrorisa, digáu?
¡Veure un cap coronat d' or
ab un cor, podrit, de fanch!—

En las galtas del rey Pere
la grogor s' hi es escampat.
—Com que serán las darreras,
no 'm fan res.—
Y, alsant la má,

que se 'ls enmenin ne signa
ab los ulls guspirejant,
mentres baix, molt baix rondina:
—¿Esperit...? ¡si tot es carn!

Digitized by Google

III.

—Lo novell y darrer dia
clareja seré y rohent.
La rojor del cel, lo poble
ne sol dir qu' es de mal seny.

De mal seny es per la vida
y pels homes de bon tremp:
no ploréu, esposa meua,
no ploréu, dona Mercé.

Jo no se perque ha de dolre
deixá' aquest mon tan lleuger!
¿Qu' es lo viure? N' es un somni.
¿Viure es quelcom? Viure es res.

Es saber que la vilesa
trepitja la bona fe:
es veure naixe esperansas
que moren sens posá' arrel.

Digitized by Google

Es lluytar per una idea
que 'l cor diu que santa n' es,
y, al tenirla aprop, sentirse
englutit cap al infern.

Si no fos que l' esprit vetlla
tot fentnos esment del cel,
¿quí voldria aquí romandre
ni tan sols un curt moment?

Na Mercé, sequéu las llágrimas
y un encárrech escoltéu:
no 'm fassáu tomba de marbre,
que la desfaria 'l rey.

En un lloch ben solitari
la tomba hi aixecaréu,
ensenyéu lo camí d' ella
á mos fills, los cars fills meus!

Al gran, quan espigat sia,
féumel tot un cavaller,

Digitized by Google

que 's recordi de son pare
que no l' ha de veure mes.

Ensenyéuli á brandar llansa
tan bon punt ne sia 'l temps:
que 's fassa home entre las bregas,
y als perills senti l' alé.

Si alguna trista vesprada
dins la cambra del castell,
contantli la mort que feya
qui d' un gran nom lo fa hereu,

vos parlès ell de venjansa,
distrayéulen, jo 'us ho prech:
la venjansa que 'm pertoca
la fará la má de Deu.

Portéulo lluny d' eixa terra
fins que sia mort lo rey:
may lo fill déu doná' ajuda
al butxí del pare seu.

Digitized by Google

A l' infanta féula digna
del casal y nom que tè:
si la feu vos filla bona,
bona mare sabrá ser.

Dolsa terra benvolguda
qu' esclavisa un cor juhèu,
per tu pregarè á tothora
al Senyor, quan sia al cel.

Llivertat que avuy gemegas,
tornará per tú 'l bon temps:
si ab la sanch dels martres creixes,
sanch de martres avuy béus.

¡Y ara, esposa, una abrassada!
En lo front vos faig un bes.
Fe tingáu en 'l altra vida;
dalt del cel nos trobarém.—

Na Mercé sanglota y calla,
qu' en la gola un nus hi tè.

Digitized by Google

Lo butxí ja es á la porta;
los soldats al entorn seu.

—¡Ja ha sonat l' hora darrera:
en Dalmau, 'us esperém!—
Sola deixan á la esposa;
en Dalmau ne surt ab ells.

Allí prop hi ha la gran sala,
en mig un braser encés,
sobre 'l braser la caldera,
dins d' eixa 'l metall rohent.

Na Mercé com fulla escolta,
pus res del que passa veu.
De sopte un gran crit arriba,
crit que 'l cor li mig parteix.

Na Mercé cau esglayada.
A Dalmau se li obra 'l cel.
¡Rey en Pere, rey en Pere,
ja vindrá 'l cástich de Deu!

Digitized by Google

LA MORT D' EN FERRAN.

419840

Digitized by Google

Digitized by Google

LA MORT D' EN FERRAN.

—

I.

Vésten á Almaçora
sens reposá' en lloch,
dígali que vinga
prompte á Castelló.
Son germá l' espera,
no cerimoniós,
ab lo riure als llavis,
ben obert de cor.
Si vol dur companya
pot vení' ab sas hosts:
si d' un germá 's fia
ne vindrá tot sol.—

Digitized by Google

Missatger ja colca,
ix de Castellò,
mentre 'l rey En Pere
ab vis agradòs
des de dins la cambra
crida á un servidor,
home en qui confia,
hom que 'l créu en tot,
hom qu' es de sa casa
l' algutzir major.

Quan lo tè á la cambra,
quan se troban sols,
quan totas las portas
ab gran cura ha clos,
diuli lo rey Pere:

—Vina, atánsat, óu.
Del qu' ara se 't parli
may ne dirás mot
si vols servar junta
ta testa ab ton coll.—

Digitized by Google

Y ab veu baixa, baixa
parla ab afició.
Los dos ulls li lluhen
com si fossen foch;
móune sa má dreta
ab animació...

¿Que dirá 'l rey Pere
á son servidor,
qu' est de front y galtas
s' es tornat tot groch?

II.

En Ferran arriva
colcant brau corçer;
porta en sa companya
lo compte d' Urgell,
tambè 'l de Cardona
y altres, fins á set,
que no deixarantlo
ni davant del rey.

Digitized by Google

Va tot vestit negre
des del cap als peus;
penja de son cinto
fulla de bon çer;
du tambè la daga
com si se 'n temès
de son frare En Pere
joch de mala lley.
Mes d' un que l' estima
mal fi li ha promés
si á la cita anava
que li dava 'l rey;
mes l' infant rientsen
no ha fet cas de res
y ab la cara alegre
lo viatge ha fet.

Quan á lloch arriba
ne descolca prest:
al portal l' espera
ja lo camarlench.
Pujan á la cambra,

Digitized by Google

van ab ell los set
que des d' Almaçora
no l' han deixat gens.
Al entrá' á la sala
ja 'ls ha mig sorprés
véurehi un Sant Cristo
sota d' un doser,
ab dos ciris grossos
cremant á pleret;
mes sorpresa 'ls dòna
véurehi muts y drets
d' algutzirs tots negres
dos pilots ó tres
ab la cara seria
y en la má 'ls coltells.

Com que la basarda
no saben lo qu' es,
perçó resolts entran
sens escrúpols fer.
Mes tantost la llinda
n' han passat tots ells,

Digitized by Google

un dels que 'ls esperan
á l' infant empren.

—Ben arribat sia
lo germá del rey.—

—Aixis Deu ho vulla.—

—Axí ho volrá Deu.—

—Nostre germá En Pere,
¿perque no se 'l véu?

—No es ell qui 'us espera,
so jo qui 'us atench.
Tinch l' ordre rebuda
de posarvos prés:
déume donchs la espasa
sense trigar gens,
si per cas no 'm creyau
hi perdríau mes.—

Digitized by Google

En Ferran se queda
de sorpresa fret,
ni paraulas troba
per respondre á temps.
Qui mes prop tenia,
qu' era lo de Urgell,
es qui la conversa
pren lo davancer.

—¡Prés l' infant!—murmura.
Ja 's dirá 'l perque.—

—Ni 'l rey me'l donava,
ni jo sabél' l' dech.
Donéume la espasa
sense trigrar gens,
si per cas triguesseu
be hi perdríau mes.—

—May—fa de resposta
l' infant ab to breu
y gira la esquena

Digitized by Google

per eixí' al carrer.
Mes lo pas li aturan,
ab l' esguart farest,
dels que l' esperavan
un nombròs aplech
las espasas tretas,
lo posat esquerp.

Ell un pas recula
y ne treu lo çer.
Los que l' acompanyan
tots fan lo mateix.

—Prou lo cor m' ho deya
mes que no 'u creguès.
Som venuts y 'ns matan
perque 'ls destorbem.
Algutzirs, ma espasa
á ningú 's rendeix,
com no siga á En Pere
d' Aragò lo rey.
Qui la vulla pendre

Digitized by Google

que s' atansi mes;
mès que tinga comte
perque tè bon tremp.—

L' última paraula
lliga ab lo colpeig
que d' espasas nuas
s' óu per tot arreu.

Tost la sanch regala
sobre del cosset
de vellut y seda
del germá del rey.
Ampla la ferida
tambè te 'l d' Urgell:
fins lo de Castella
l' animòs En Tell,
del de Trastamena
lo germá fidel,
per son front sent caure
regalims bullents.

¡Quina dura brega
en lloch tan estret!

Digitized by Google

Tot la sanch ho espurna
mobles y parets.
¡Ay! prou se 'n defenen
los set cavallers:
mes, en contra 'l nombre,
valor ¿hi pot rès?

Prompte un crit qu' esglaya
dins la cambra 's sent,
n' es l' infant qui 'l llansa;
de feridas ple
cáu perdent lo viure
del altar al peu.

Dels companys que duya
cinch morts prop ne te:
dos que se n' escapan
contarán lo fet.

L' algutzir aixuga
son sagnant coltell
y surt ab los altres,
deixant sol l' indret
hont sens coló' als llavis

Digitized by Google

hi ha sis cossos erts.

Del altar los ciris
creman á pleret,
mentres des la porta
ab rostre seré
se contempla En Pere
l' espectacle cruel.
Lo mig riure als llavis
tot guaytantsels te,
y entr' ell barbotega
tot baixet, baixet:

—Tindre de matarlo
trist n' es certament,
pero ell á nosaltres
no 'ns volia be.
Mes segur me 'l miro,
que tenintlo prés.
Ja podrè des d' ara
dormí' ab tot sossech.
D' aquell poder vostre
ja no 'n queda res:

Digitized by Google

xafantli la testa
se mata á la serp.
L' Unió ara es morta;
¡ara 'l rey no tem!—

Y tot disposantse
á eixir afegeix:

—¡Tan jove com era
prou de doldre n' es!...
¡Crua es la justicia
mes nos ¿que hi farem?
¡La salut del regne
deu ser lo primer!—

Y apres deix la cambra
sens pensarhi mes,
mentres al de fora
l' avalot se sent
de la gent del poble,
qu' ayrada maleheix
al que dugas voltas
Caí ha sabut ser.

Digitized by Google

JOAN D' URREA.

Digitized by Google

Digitized by Google

JOAN D' URREA.

—

I.

De brega com la d' Epila
ja may mes cap ne hi haurá.
¡ Ditxosos los que hi morian !
¡ Ay , pobres dels qu' han quedat !

D' Aragò y de sa noblesa
allí la flo' hi mustigá ;
molt pocas foren las damas
que dol no 'n varen portar.

Molts infants se hi orfenaren
y donzellas de quinz' anys

Digitized by Google

no 'l tornarán mes á veure
son gentil enamorat.

Brega dura, brega ayrada,
prou sempre se 'n parlará.
Fossa sagnanta y ben fonda
tinguè allí la llivertat.

L' Unió allí s' ajupia
al jou del poder real
y la Venjansa mig reya
á sas víctimas triant.

Tretze cossos d' aprop tastan
l' aspror del cánem filat;
tretze nusos corredissos,
tretze alens van ofegant.

Pochs ne quedan del tot lliures
y es perqué son castellans,
com llur rey per seus los crida
se 'ls dona la llivertat.

Digitized by Google

Rey en Pere 'l llas afluixa
com aquell qui ho fa de grat,
sols un en presò conserva
á despit del Castellá.

Es lo prés, en Joan d' Urrea,
jove, altívol, ardit, franch,
qu', en la brega, orfe de pare
vençut y prés va quedar.

Es aquell qu' á Çaragosa
la veu contre en Pere ha alsat,
al sentirli dir mals termes
al infant Jaume endreçats.

Aquell qu' al carrer sortia
ab lo coltell desveynat,
demanant ajuda al poble
per honra y vida salvar.

Aquell per lo qui 'l rey Pere
tè un propósit amagat;

Digitized by Google

propósit que si no 'l muda
prou mes d' un lo plorará.

Tres missatges perqué 'l lliure
ja ha rebut en lo palau,
y, per mes que molt li pregan,
ell no se 'ls escolta pas.

¡Ay, foch de la jovenesa,
prou t' acabarás aviat,
si dessobre teu hi posa
de son cor, en Pere, 'l glas.

II.

Dins sa cambra solitaria
assentat s' está lo rey,
parlant quasi á cau d' orella
ab un capitá ja vell.

En la front est tè una nafra
travessera com un sèch

Digitized by Google

y son mostatxo blanqueja
sobre sa morena pell.

Es antiga coneixensa
d' en Pere y sab molts segrets
que se 'ls ne durá á la fossa
á dormí' ab ell lo só etern.

Perçó en Pere s' hi franqueja,
donchs sab que reservat es,
y cada cop qu' ell hi parla
dels segrets s' augmenta 'l feix.

Quan han finit la conversa,
quan per sortir está dret,
tot dantli una clau murmura,
murmura aquests mots lo rey:

—Capitá, convè que 's fassa.
Capitá, que no l' erréu!?...—
Y ab lo mig riure en los llavis
lo soldat la cambra deix.

Digitized by Google

Quan ell de la cambra eixia
ja n' entra lo camarlench,
diu qu' una dama endolada
ne demana parlament.

—Y be, qu' entri:—li fa en Pere.
Y aixecant lo drap bermell
del portal, lo pas franqueja
á noble dama, l' uixier.

Lo rey al véurela s' alsa :
ella, arrebosantse 'l vel,
ab cara esmortida y groga
aixís parla ab trist accent :

—Si per cas no 'm coneguesseu,
ni tinguesseu de mi esment,
ma roba negra 'us diria
qu' ab una viuda parléu.

Y si 'l nom no me 'l saviau,
l' escut que du 'l patge meu

Digitized by Google

brodat al pit, vos esplica
que castellana es ma lley.

Dels Urreas las venturas
he gojat en millor temps ;
ara que 'n plori los greujes
dels Urreas ne vol Deu.

Las glebas dels camps d' Epila
han begut sanch á pleret ,
la de mon marit xuclavan
sens deixarnhi á ne 'l cos gens.

La viudesa mes amarga
d' aquell dia trist me 'n ve ,
y mas trenas si blanquejan
tambè 'ls ve del jorn aquell.

Mes almenys, si ell hi moria,
va morir com un valent ;
tretze nafras li sagnavan
quan finá de cara al cel.

Digitized by Google

Jo de plányem be podría
de tan trist enviudament;
mes encar be pitjor fora
si hagués mort tambe 'l fill meu.

Prés, vençut se que 'l guardavau
y vençut, prés lo guardéu...
Deslliuréulo!... 'Us ho demano
de genolls á vostres peus.

Anirém á llunyas terras
no 'n sentiréu may dir res
y tindréu sempre una mare
que per vos pregará á Deu.

No 'm robéu eixa esperansa
que sols d' ella jo 'm mantench;
si per cas me la matesseu...
que se 'm tanqui primé' 'l cel.—

Y, lo rey, li responia
tot aixís manyagament:

Digitized by Google

—En sossèch restáu, senyora,
vostre fill no pateix gens.

—Mes jo 'l sol per ell desitjo
y vos la foscor li deu!
—Cal que purgui las flaquesas
de son ardorós jovent.

—Mes ¿quíns greujes ne rebíau
per un cástich com lo seu?
— Si de tots me 'n recordava
creixería son torment

No 'n parlem pas mes, senyora;
senyora, no 'n parlem mes.
No convé du' á la memoria
recorts que l' oblit los treu.—

Y la viuda ne senglota,
y fret la contempla 'l rey,
y, aixís lo cor de la mare
lo alé del desengany sent.

Digitized by Google

—Los pochs anys qu' encara conta
amimvan sos mancaments...—
murmura la noble dama
llansant dolorós gemech

—Rey en Pere, vos sou pare
y estimar un fill sabréu...
Per l' amor qu' als fills vos crida,
senyor rey, tornéume 'l meu!—

Y 'l rey esmogut l' aixeca
y, ploma y paper prenent,
quatre mots escriu depressa
y á sota hi posa 'l sagell.

—Senyora, ab aquesta lletra
anáu depressa al castell;
si las portas son tancadas,
s' obrirán quan vos voldréu.—

—Benehit vostre nom sia!—
diu, ella, besant lo plech

Digitized by Google

y seguida de son patge
deixa la cambra corrent.

Y en Pere qu' eixir la guayta
va dihent per sí mateix :
—Cor humá ¿de qué serveixes,
si un engany te fa content?

III.

Lo castell es d' altas torras
y murs de gran espessor,
y de las presons las pedras
may han vist la llum del sol.

Centinellas que hi vigilan
de roca tenen lo cor;
si algun cop gemechs escoltan,
los ofegan ab cansons.

Las cadenas sempre dringan
en los negres corredors

Digitized by Google

y los panys rovellats xisclan
quan la clau hi dona 'l tom.

Las venturas y alegrías
lo castell no sab que son ;
de tristesas y congoixas
ple n' está de gom á gom.

Si las llágrimas caiguessen ,
qu' has fet plorá' á n' aquest mòn,
sobre teu , no 't sostindria
la terra dels alentorns.

Esllavissadas murallas,
fonaments oberts , revolts ,
damunt la terra amarada ,
superb castell , fòras sols !

Mes ay ! com que se las béuhen
las llosas de tas presons ,
perçó tú, castell, t' aguantas
encar dret y sobergòs.

Digitized by Google

Allí sota , entre cadenas ,
aflaquit de seny y cos
hi jau lo fill del Urrea
qu' en lo camp dels braus ha mort.

Allí 'l carceller 'l vigila
sens descans y ab aficiò ,
y allí ni las horas conta
donchs no las pot contá' en lloch.

Ni 'l sol sa claror hi llensa ,
ne hi arriba cap remor ;
es la quietut que gela ,
es la nit freda dels morts.

Pobre joventut florida
encofornada en un clot !
Pobres vint anys de ventura
viudos de pau y d' amor !

Donzelleta qu' ara ploras
¿ qué hi farás ?... Calma ton cor !

Digitized by Google

La fe serva en l' altra vida ;
sols allí n' es etern tot.

Si d' amor no sents que 't parlin,
sentirás parlar de dol ;
las angoixas que corsecan
son las flors que dòna 'l mòn.

Mes ta sort no malehescas
sempre hi ha una pitjor sort ;
pobre mare que l' anyora
prou la seua es la pitjor.

Afal-lerada y sens treva
á la presò corra tost,
travessa 'l pati ple d' herba ,
baixa pèls humits grahons ,

negras galerias petja
d' una teya á la claror :
carceller que l' acompanya
no deix escapar ni un mot.

Digitized by Google

Quan ne son prop de la porta
qu' á son fill ne te reclós ,
ja 's topan ab un qu' eixia
vestint un hábit negròs.

La viuda al passar se 'l guayta
y li apar havern' recort.
Es un capitá moreno,
del rey, antich servidor.

Quan ella passa s' arramba
descobrintse poch á poch ;
una roja nafra mostra
travessera en mig del front.

Carcellè' 's queda á la porta,
la dama ab deliri foll,
entra corrent lla hont gemega
y alena un tros del seu cor.

Mes de sopte un crit ressona
que al carceller deix conmós.

Digitized by Google

Y prenent est una teya
de una má d' un servidor ,

de la presò 's tira dintre
trémol de mans , fret y groch
y allí sobre de las llosas
los ulls hi fixa ab horror.

La dama en terra com morta
sens sentits , tè 'l fill aprop ,
y , d' un pedrís á la vora ,
aquest ne jau sangonòs.

Lo carcellè' 'l llum acosta
y se 'l mira ben d' aprop.
Te una nafra , no mes qu' una ;
mes aquesta al mig del cor !

Digitized by Google

BERNAT DE CABRERA.

Digitized by Google

Digitized by Google

BERNAT DE CABRERA.

—

Dins de sa botiga
trasca 'l sabater,
adobant la sola
fa picá' 'l martell.
Séu vora la llinda,
véu passar la gent
y conversa troba
quan á tom li vè.
Mestre Pau li diuhen
y es honrat y llest,
y entre 'ls del ofici
gran concepte tè.
Ell n' es de son gremi
guia y conceller;

Digitized by Google

ell ne sab las novas
quan ningú 'n tè esment,
donchs, com coneixensa
tè ab un noble vell
que de sa botiga
n' es vehi vorer
y quan surt de casa
sempre parla ab ell,
clar que pot saberlas
ans que molta gent.

N' era d' un trist dia
ja cap al tardet,
Mestre Pau reposa
dret al martxapéu,
mossen March lo noble
ne conversa ab ell.
Parlan de la guerra
que sostè lo rey
ab lo de Castella
en Pere 'l cruel,
que ne trenca 'ls pactes
sens pensarshi gens.

Digitized by Google

—Ara dret Valencia
diuhen si hi va llest
pera ferla seva,
si als de dintre venç.
Mes nostre rey Pere
que sempre está atent
ja ha fet fer las llevas;
arma molta gent.
En Claquí de França
son servey l' hi vén
y la gent qu' eix porta
ja á Tortosa n' es.
Son malas novellas.
mestre Pau ¿no es cert?—

—Si que no son bonas;
no s' hi pot fer res.—

—¡Prou n' haurá sofertas
nostre mestre y rey!
Ara que las cosas
li marxavan bè!—

Digitized by Google

Altras n' ha pasadas
que espantavan mes.
Mes de teme n' eran
aquells cavallers
que tan grossa lliga
van armar fa temps,
qu' ab flochs y musicas
y llums als carrers
d' una gran campana
feren lo bateig,
per que fos sa guia
per aná' al concell
y de pau y guerra
sa exclusiva veu.
Sobre 'l bronzo d' ella
van jurá' á matents
qu' al senyor rey nostre
farian la lley,
obligantli á raure
privilegis vells.
Cara van pagarla,
no hi han tornat mes!—

Digitized by Google

Y sonava encara
pel portal sa veu,
quan pel carrer passa
gros pilot de gent.
Dalt d' un mul ab sella
d' adovat vadell
y 'l collar dels amples
ple de cascabells,
ab la cota llarga,
gorra de drap vert
y á la ma una caixa
de ferrats cayrells,
va 'l butxí del regne
inmóu y seré.
Passa y ja pregunta
mestre Pau inquiet.

—¿Qué durá á la capsa?
No 'n savia res.

—Quan sabréu la nova
vos quedaréu fret.

Digitized by Google

¿Heu sentit parlarne
d' un capdill valent,
que del alt rey nostre
n' era conceller?
D' en Bernat Cabrera
no 'n savíau res?

—Qui sense conéixel'
per son nom ó fets,
pot á Barcelona
serhi dels vivents?
Jo he sentit parlarne
sempre molt y be.
Se qu' ha fet la guerra
ab enginy y acert:
se que de Cerdenya
fou lo salvamet:
se que 'l tem Castella,
que Navarra 'l tem,
y de Fransa, diuhen,
(jo no se si es cert)
que sempre que hi passa

Digitized by Google

lo sol veure 'l rey.
Las gestas de guerra
conta per milers.
Jutje la de Arbórea
son mal fat li deu.
Alguè' 's rebetlava,
esclava es per ell.—

—Donchs de sa grandesa
ja no 'n queda res:
dins d' aquella capsa
portan lo cap seu.—

—Sant varò com era,
qui may ho diguès!
Tan honrat y digne!
Tant volgut del rey!—

—Donchs lo rey dictava
eixa fi cruel.—

—Y perque?

Digitized by Google

—Ne diuhen
que colpable era ell.
Lo de Trastamena
se 'n va creure ofés.
Va parlá' ab en Pere
de progectes greus
que devia rebre
d' eix capdill ja vell.
Que sa mort tramava
va donar per cert
y lo rey en Pere
diuhen que ho creguè
Mes... ¿qui sab? Los homes
tenen sos segrets.
Si en vritat va créureho,
sols ho sab lo cel.
Ordre va donarne
de posarlo prés.
Si á Aragò s' estava,
se n' allunyá á temps:
dret dins de Navarra
fuig ben diligent.

Digitized by Google

De Navarra 'l tráuhen,
l' ha venut son rey
y dins Çaragoça
lo feixuch coltell
del butxí, sa testa
n' ha tallat de fresch.
Com lo rey en Pere
vol estarne cert:
per ço 'l cap li duhen,
seguint son voler.—

—Y grandesa tanta
¡Deu meu! ¿que s' es fet?
Si es que fos colpable
dura ha estat la lley;
criminal seria,
si fos ignocent.—

Y ab lo dit al llavi
diuli en March baixet.

—Ab los fets d' en Pere

Digitized by Google

tothom callar déu.
Dígali un parnostre:
no rumíis mes.—

Y avall, trist, enfila
lo llarch carrer estret;
mentres ab veu baixa,
diu lo sabater:

—Val mes picar solas,
que no pas ser rey
y menys rey en Pere,
que mata á la gent.—

Digitized by Google

APÉNDICE.

Digitized by Google

Digitized by Google

ALGUNAS OBSERVACIONS GENERALS

SOBRE ORTOGRAFÍA CATALANA.

Vocals.

La *a* y la *u*, com en castellá, se pronuncian tal com se marcan y no tenen escepció alguna.

La *e* pot ser natural, oberta y muda: la primera se pronuncia com la *e* en l' idioma castellá; la segona, com la primera *e* de la paraula francesa *colère;* y la tercera, com la *e* de las paraulas també francesas, *porté*, *defilé*. Poden diferenciarse á la vista per l' accent. La primera no 's deu accentuar; á la segona se li pot posar l' accent agut *méu* (*crit del gat*) y á la tercera l' accent breu *mèu* (*pronhom possessiu*).

La *o* las mateixas reglas que l' anterior.

La *i* modifica 'l so de certas consonants quan las preceheix; aixis per exemple al anar davant de la *x* fa perdre á n' aquesta lletra lo valor de *cs* y li dona lo de *ch* francesa: y davant de la *g* fa que aquesta lletra soni (quan es al fí de paraula) com *tj*.

Consonants.

La *c*, se pronuncia davant de la *e* y de la *i*, com *s* espanyola, aixís *ciencia*, se llegirá *siensia*.

Digitized by Google

La *ç* podria usarse en lo pron. dem. *ço*, que no 's pot ni se deu escriure d' altre modo, si 's vol seguir als clássichs y 's desitja fugir de la confusió que portan paraulas de diferent significat escritas ab las mateixas lletras; aixis succehiria si s' escriguès *ço* pronhom ab *s*, pus *so* escrit aixi vol dir *aixó*, y *soroll* y *so* (verb): tambè podria servir per substituir las dos *ss* qu' es una de las pocas cosas que demostran pobresa en la nostra llenga. Aixis en lloch d' escriure *llassos*, *trossos* ¿no fora millor escriure *llaços*, *troços*?

La *d* en fi de paraula no tè us.

La *ch* sona com la *c* davant de la *a* y de la *o*, y com *q* davant de la *e* y de la *i;* aixis *cherubí*, *charitat*, *chimia*, *chor* se pronunciarán com en castellá *caritat*, *querubí*, *alquimia*, *cor:* regularment s' escriu *c* sens l' *h* en los cassos citats. A fi de paraula sempre sona com *c*. May tè 'l valor de la *ch* castellana.

La *g* davant d' *a*, *o* y *u* sona com la *g* en castellá, davant d' aquestas mateixas lletras. Davant de *e* é *i* en mig de paraula sona com la *g* francesa de *Vierge*. Precehida de la *i* á fí de paraula pren lo so de *tj*. Aixis *mig* sona com si estès escrit *mitj*. Detrás de consonant á fi de paraula no tè us.

En las paraulas compostas de la paraula *mig* y altra que comensi ab *j*, com per exemple *jorn*, no s' escriurá *migjorn*, sino *miljorn*. Altrament ferho, seria caure en lo mateix disbarat en que cauria lo qui en castellá escriguès *muchacho* d' aquest modo *much-chach-cho*.

La *j* en comens y mig de paraula sona com la *j* francesa davant d' *a*, *o* y *u*: en fi de paraula no tè us. Aixis no s' escriurá *mitj*, *enutj*, *matj* sino *mig*, *enuig*, *maig* (*). Sempre qu' en mig de una paraula hi haja 'l so de *ge* y de *gi* se hi posará la lletra *g*, reservant la *j* pèl davant de la *a*, de la *o* y de la *u* per rahó d' alterar aqueixas vocals lo valor de sa precedent consonant quan esta es una *g*.

(*) Aquesta es la forma mes corrent tambè entre 'ls clássichs y 'ls apellidos.

Digitized by Google

La *l-l* se pronuncia com la *ll* italiana. Quan no porti guió que separi una *l* de l' altra, llavors sona com la *ll* castellana.

La *ny* sona com la *ñ* en castellá. La *ny* escrita aixis *ñ*, may ha sigut lletra catalana.

La *s* entre dos vocals se pronunciará forta y tancant las dents. Aixis *rosa* (*flor*) se pronunciará aproximadament com la *x* de *éxito* en castellá; en los demes cassos com en l' idioma citat.

La *x* sona com la *x* llatina: despres de *i* sona com la *ch* francesa (*).

(*) Alguns han volgut combatre lo us d' aquesta *i* dihent que no 's pronuncia y qu' es una invenciò moderna. Respecte a lo primer citarém com testimoni, tot lo camp de Tarragona, hont se pronuncia marcadissimament: y pel que toca á lo segon posarém al peu d' aquestas ratllas uns quants exemples trets dels dos pus triats escriptors de la vellura.

JAUME ROIG.	AUSIAS MARCH.
Del fluix antich.....	Puix que lo lloch.....
no carn ni greix,	Com en present de sobre mi pareix
mas si mateix.....	Tot amor fall sino á sí mateix.....
leixant son pare	tot quant amor fou prop de coneixensa....
en Zebedeu.....	Leixant apart aquell sentiment.....
Puix paredada.....	Leixeume tots ó vença.....
puig d' ella mana.....	Dels amadors així homes... .
any seixanté	no vull haver en res no mereixent.....
los remeté....	Li 'n pren així com dona.....
hora mateixa.....	mon delit en dolor se converteix.....
ensemps restats	tot son menjar en dolor se nodreix.....
baix no muntats.....	Per fortuit cas un d' ells apareix..... etc.
prest puig me moch. etc.	

Aquests que combaten eixa *i* viva y necessaria y catalaníssima, han cregut trobar en la *x* llatina quatre sons diferents: aixís dihuen que en *excel-lent*, *éxit*, *exàmen*, *exércit*, cada *x* tè un so diferent, y per tant escrihuen *eccel-lent*, *écsit*, *etzàment*, *eczérsit*. Passant per alt que ab aquesta algarabia se destrueixen las arrels (a) de las quatre paraulas que escritas així ningú sabrá d' hont venen, convè fer notar qu' en veritat de sons en las quatre sobre ditas paraulas no mes n' hi ha dos: un

(a) Per ells res hi vol dir que las mares d' aqueixas paraules foren *excel-lens*, *exitus*, *examen*, *exercitus*. Sobre aquesta mateixa questió no deixan de ser acertadas y judiciosas las observacions que en la revista *La Renaixensa* va publicarhi lo senyor En Pio Pí, de Girona.

Digitized by Google

La *z* sona com la *s* sola entre dos vocals, aixis *zel* se pronunciará com la *s* de *casa*. Pera pronunciarla se apreta la llenga al paladar separantla al moment de dir la lletra.

Dels infinitius.

Los infinitius dels verbs breus s' escribuen sens *r*: aixis s' escriurá *viure* y no *viurer*.

Los verbs aguts tots déuhen anar acompanyats de la *r* final per rahons que no son d' aquest cas y á fi d' evitar la confusió que resultaria ab sa omissió, pus passarian á ser iguals *infinitius* y *pretérits*.

Dels plurals femenins.

Tots los plurals femenins s' escriurán en *a* y no pas en *e*, per no haverhi ni rahò fundada ni us constant que 'ls autorise: aixis sempre s' escriurá *alegrias* y no pas *alegries*, tant mes quan servintse de la *a* queda mes marcat lo femení, y també per ser consequents ab la regla de que 'ls plurals qu' acaban en vocal no aguda ó consonant se fan afegint una *s* al singular.

Alguns pochs, empero, usan la *e* pels plurals femenins: no creyem acertat aquest us. Encara que no sia sino per

en *excel-lent* y un altre igual en las altras paraulas. La diferencia entre aquests dos sons ja está en la mateixa forma de la paraula: aixís *excel-lent* té la *c* darrera de la *x*, cosa que no succeheix en *éxit*, *exáment* y *exércit*, y precisament aquella *c* es la que fa apareixe cambiat lo só de la *x*. Mes aixó no satisfá als innovadors, los quals segueixan tirant endavant la reforma, aceptant quatre formas que sons equilents á la *x*, que per ells desapareix de moltas paraulas per cambiarse en *cc*, *cz*, *tz*. Empero en aixó no hi ha re que dir, donchs si ho creuhen de bona fe, no fan sino plantejar una manera de pensar mes ó menys errada; lo que sí es curiós es que á n' aquest sistema li dongan sos admiradors lo nom de simplificador. Si simplificar es fer quatre parts de una sola, podrém dir ab seguretat, que la génera humana, trencant lo precepte diví, fa sis mil anys que s' esta simplificant!

Digitized by Google

no confondre temps de verbs, cal no acceptar aquesta resurrecciò de uns quants anys ensá. Si axi no 'u fessem, vindriam á parar á una confusió tal d' indicatius y subjuntius, que ningú fòra capás d' entendres: confondríanse tambè tots los plurals de noms mascles termenats en *e* en lo singular y 'ls pronoms possessius, y 'ns separariam del tot del nostre bres literari *lo provençal* que no conegué semblants terminacions (*), y tal volta la nostra llenga pendria (si 's fes lley eixa contra-costum) una fasomia massa afrancesada.

Los que l' usan donan varias rahons en defenement de sa manera d' escriure. Diuhen en primer lloch:

«*Que en los segles XV y XVI y darrerias del XII, se usavan las* e.»

A n' aixó hi respondrem dihent, que llavors tampoch fou regla constant y que tambè 's troban en los autors d' aquell temps las dos termenacions. A mes á mes de que no 's poden citar aquells segles com patrons de perfecció ortográfica, com se pot veure passant los ulls per qualsevol manuscrit ó imprès d' aquellas centurias.

La mateixa paraula pren devegadas diferentas formas en un mateix capitol y fins en una mateixa plana, un cop qu' altre.

Altra de las rahons que donan es:

«*Que los femenins plurals se tenen d' escriure ab* e *perque la* a *del singular quan es plural sona com una* a *muda, deventse per tant esquivar en la pronuncia lo so de la* e.

Tenim que se sustitueix una *a* per una *e* que tampoch se pot pronunciar: llavors tan se valdria posarhi una altre lletra qualsevol.

(*) Ditz hom: *ella, cella, autra, aquesta, la, sa, ma;* et en totz los cas plurals ditz hom: *ellas, cellas, autras, aquestas, las, sas, mas, autras.*

(*Razos de trobar* de Ramón Vidal.)

Y es d' esmentar que aquesta regla l' han seguida y respectada tantas quantas gramáticas catalanas han arribat á nostras mans.

Digitized by Google

Y si aquesta *e* te de pronunciarse *a* muda ¿perque cambiar l' *a* ab *e*? ¿No fora mes natural dir: «Las *a* de fi de paraula breu son mudas y aixis mateix las dels plurals femenins?»

¿No es mes lógich esplicar una modificació de un só de una lletra sens alterar la forma de la mateixa, que no cambiantla per una altre que tampoch se te de pronunciar tal com s' escriu? ¿Perque eixir del camp de la realitat per entrar en lo del convencionalisme, que sempre ha estat, es y será una ficció?

Ultima rahó que donan los enamorats de las *es*.

«*Encara avuy dia á la montanya* (no mes en una part de ella) *s' usan.*»

Es cert: mes allá hont parlan las *es* dels plurals, son mes lógichs que 'ls autors que las escriuhen, donchs també usan la *e* en lo singular. Aixis lo valenciá diu *minyone* y *minyones* y 'l mateix fan los de Tortosa y Lleyda, hont diuhen *xiquete* y *xiquetes*.

Una observació y prou: sapigut es que també existeixen dos classes d' *o*, d' obertas y de mudas. ¿Com no se 'ls ocorre als partidaris de la modificació dels plurals femenins, inventar una nova vocal per fugir de la confusió que 'ls causa un mateix signe per dos diferents sons? Se 'ns dirá tal volta que per evitar axó, ab un accent n'hi ha prou. Llavors 'ls respondrem ¿perque no adoptan lo accent pels femenins plurals?»

També es d' observar, que molts la paraula *ne* la escriuhen tal com se pronuncia, essent axó, á nostre entendre, una errada notable. La llengua catalana, á semblansa de la inglesa y altras, tè en la pronuncia de certas paraulas anteposicions ó posposicions de lletras, que déuhen tindres en compte á fi de no caure en lo vulgarisme d' escriure lo catalá tal com se parla; un d' aquests cambis de lloch de la vocal succeheix en la paraula citada *ne*; (y citem aquesta com la mes comuna) s' escriu tal com ho está aquí; mes en

Digitized by Google

la pronuncia passa la *e* de darrera al davant de la *n* y 's diu *en*: aixis escriurém: *Deu vos* NE *do* per mes que al pronunciarho se diga «*Deu vos* EN *do*. Aixó mateix es de notar ab lo *me* que sona *em*. Eixas y moltas altras particularitats (propias també d' altras llengas) tè la nostre parla, que per no ser prou estudiada es encara molt poch coneguda.

Falta no menys notable es l' us de l' article *el* en compte del *lo*. Lo primer á nostre entendre may ha sigut un veritable article catalá y si sols un vulgarisme (*) ortográfich, resultat de l' us del apóstrofe mal comprés.

Altre tant podriam dir respecte á la confusiò que resulta d' escriure ab las mateixas lletras lo *quant* y *quan* y 'l *tant* y *tan;* empero com lo nostre obgecte no ha sigut fer una ortografia complerta, no tirarem avant en las moltas mes observacions que podriam fer, contentantnos ab las apuntadas fins aquí.

(*) Notable es lo corrent que s' es fet, sobre tot á Mallorca, lo escriure *amb* y *emb* per compte de *ab*: aixó pels partidaris de l' ortografía fonética, no deixa de ser un avis del que fora la nostra llenga, lo dia que triomfés consemblant doctrina. Deu nos ne lliure!

Digitized by Google

TAULA.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google